

Павло Лакійчук,

керівник інформаційних програм
Центру сприяння вивченню геополітичних проблем і
євроатлантичного співробітництва
Чорноморського регіону «НОМОС»

НАТО: агресивний блок чи система колективної безпеки?

Ще за часів Радянського Союзу в багатьох українських громадян було вироблено стереотип, що НАТО – це агресивний військово-політичний блок, створений США для знищення СРСР і країн «народної демократії», придушення революційних і національно-визвольних рухів у всьому світі, експлуатації пролетаріату в країнах Західної Європи, що оточив нас кільцем американських військових баз і тільки чекає сприятливого моменту, аби знищити «першу у світі країну рад». Таку дозовану інформацію про Північноатлантичний альянс сформулювала і поширювала в суспільстві верхівка радянської імперії.

Історію НАТО, основоположні засади його функціонування, політичну та воєнну організацію блоку викладали в Інституті міжнародних відносин та ще в декількох військових вузах фахівцям, які «вміють тримати язик за зубами». Чому? Аби «не псувати» наше уявлення про світ...

Зрозуміти реальні витoki Північноатлантичного альянсу можна, пригадавши старий афоризм його першого Генсека – лорда Гастінгса Ісмея, який сказав, що НАТО створено, «аби тримати Америку всередині, Росію – ззовні, а Німеччину – внизу».

У період між 1945-м та 1949 роками держави Західної Європи та їхні союзники в Північній Америці, перед якими стояла гостра потреба повоєнної відбудови економіки, з тривогою спостерігали за багатьма країнами Центральної та Східної Європи, яким були нав'язані недемократичні форми правління, де жорстко придушувалися будь-які прояви опозиції, зневажались елементарні права і свободи людини.

У другій половині 1940-х років європейці реально боялися відродження нацизму в Німеччині. (До речі, ФРН стала членом Альянсу тільки в 1955 році, коли демократичні зміни в Німеччині стали незворотними.)

Не меншого клопоту європейським народам завдала перспектива потрапити під контроль СРСР. А вже в 1947–1949 рр. реальна загроза нависла над суверенітетом Греції, Норвегії, Туреччини. У червні 1948 року Європа здригнулася від керованого із Москви державного перевороту у Чехословаччині.

Брюссельський договір 1948 року, який був переглянутий у 1984 році, став першим кроком у повоєнній відбудові західноєвропейської безпеки. Він заклав підвалини існуванню Західноєвропейського Союзу та Організації Брюссельського договору. Це був також перший крок у процесі, що привів до підписання в 1949 році Північноатлантичного (Вашингтонського) договору та створення НАТО.

Північноатлантичний альянс був створений на основі договору між державами-членами, кожна з яких приєдналася до нього добровільно після завершення публічного обговорення і відповідної парламентської процедури. Договір поважає індивідуальні права всіх держав – членів НАТО та зобов'язує їх взяти на себе частину ризику і відповідальності, що пов'язані із спільною безпекою, водночас надаючи кожному із членів Альянсу можливість користуватися перевагами спільної безпеки. Договір також вимагає від кожної держави-члена утримуватися від приєднання до будь-яких міжнародних зобов'язань, які йому суперечать. Таким чином, створення НАТО стало реальною гарантією європейської безпеки, у тому числі завдяки союзницьким відносинам із США.

Безспірно, в роки «холодної війни» НАТО розглядало як свого головного противника СРСР: не чиїсь, а радянські ядерні ракети були націлені на європейські міста, наші танкові дивізії стояли на кордоні східної Німеччини і були готові за сім днів дійти до Атлантичного океану... Тож у той період роль і завдання НАТО були чітко визначені протиставленням двох систем.

Від дня створення Альянсу минуло 60 років. Протягом більшої частини цього часу НАТО було зосереджене на забезпеченні оборони і безпеки держав-членів. І дотепер його головною метою залишається захист свободи та безпеки всіх членів Альянсу політичними і військовими засобами відповідно до Статуту ООН. Від самого початку існування Альянс працює заради встановлення справедливого та тривалого мирного порядку в Європі на засадах загальних демократичних цінностей, прав людини і верховенства права.

Унікальність та історична живучість Північноатлантичного альянсу, на мою думку, полягає у двох основоположних принципах Вашингтонського договору.

Перший принцип – колективної оборони – базується на положеннях статті 5 Договору, згідно з якою агресія проти однієї з країн блоку вважається нападом на Альянс загалом, і всі країни НАТО зобов'язані вступити на захист країни-партнера. Кожна країна блоку завжди може покластися на партнерів по Альянсу в забезпеченні своєї військової безпеки.

Другий принцип стосується процедури прийняття рішень у НАТО. На відміну від більшості колишніх та існуючих військово-політичних союзів, у тому числі ОВД і ОДКБ, усі рішення Альянсу, незалежно від їх рівня і масштабу, ухвалюються тільки на основі загального консенсусу. У жодній із галузей діяльності неможливе прийняття рішень одноосібно або більшістю голосів.

Кожна країна незалежна у своєму рішенні й відповідальна за нього.

Протягом останніх десятиріч головна мета НАТО наповнилася новим змістом: Північноатлантичний альянс перетворився із союзу з колективною відповідальністю за оборону винятково його членів на центр співпраці європейських держав з метою розширення зони безпеки. Уперше в повоєнній історії Європи перспектива її досягнення стала реальністю.

Визначаючи, до якої системи безпеки приєднатися, Україна як суверенна й незалежна держава мусить самостійно вирішувати, кому і яку ціну платити. Ціна має бути вваженою, виправданою та адекватною. А рішення – базуватися на прагматичному розрахунку.

Що потрібно Україні: участь у НАТО, ОДКБ чи нейтральний статус? Правильно відповісти на це запитання можна, проаналізувавши процеси, які відбуваються в сучасному міжнародному середовищі. Однак слід зважати, що жодна, навіть наймогутніша держава, одноосібно не в змозі гарантувати власну національну безпеку.

Звернімося до досвіду країн Центральної та Східної Європи. Недоброзичливці Альянсу часто нагадують про натовські бомбардування Сербії в 1999 році. Так от, за даними соціологічних опитувань (18.06.2009, «Медіум Галуп» – газета «Сербіанна». – **Прим. автора**), 39% сербів сьогодні позитивно ставляться до набуття країною членства в Організації Північноатлантичного договору. Серед аргументів за вступ близько половини респондентів вказали політичну стабільність і безпеку. Таке враження, що НАТО бомбило не Сербію, а 70% України!

У Чехії в 1991 році прихильників входження країни в Північноатлантичний альянс було 5%, у середині 1990-х років – 25%. Нині підтримка членства в НАТО серед чеських громадян становить 62% (серпень 2009 р., дані надані Посольством Чеської Республіки в Україні. – **Прим. автора**). І це одна з міжнародних організацій, яку вони найбільше поважають.

За спостереженнями словаків, вступ до НАТО не призвів до якихось радикальних змін у державі, але відтоді відбулося достатньо позитивних зрушень в економіці країни. Вступ до Альянсу підвищив рівень безпеки та політичної стабільності Словаччини.

Виникає питання: чи не збільшить військову загрозу для України її можливий вступ до НАТО? Приміром, російські високопосадовці неодноразово заявляли про готовність вжити жорстких заходів у відповідь на плани нашої країни вступити в НАТО. Всі пам'ятають слова

Володимира Путіна про те, що в разі приєднання до Альянсу Росія буде змушена перенацілити свої ракети на Україну.

Нещодавно виповнилося 10 років Договору між Росією і НАТО про взаєморозуміння та партнерство. Північноатлантичний альянс є особливим військово-політичним партнером Росії. А відносини між РФ і такими країнами – членами НАТО, як Німеччина, Франція, Італія, Греція, Болгарія та ін., значно кращі, ніж російсько-українські.

Принагідно зазначимо, що попри войовничу риторику Росії остання хвиля розширення НАТО не призвела до погіршення відносин нових країн – членів Альянсу з Росією, а навпаки, стала імпульсом для їх вибудовування на новій основі.

У чому ж річ? Чи не проводять деякі російські політики і політологи відносно недопущення членства України в НАТО політику подвійних стандартів, спрямовану на усунення конкуренції у відносинах з Альянсом?

Слід зауважити, що у спілкуванні з партнерами по НАТО російські можновладні займають значно виваженішу позицію. Президент РФ Дмитро Медведєв, приміром, нещодавно заявив, що Росія поважає право України вступати в ті чи інші міжнародні організації, у тому числі в НАТО. Але, на його думку, наша країна ще не готова вступити в Альянс, бо не відповідає його високим демократичним стандартам.

І тут ми з російським керівництвом цілком згодні. Україні ще потрібно багато працювати, аби досягти демократичних, соціально-економічних та оборонних стандартів, які діють у країнах – членах Альянсу. І в цьому сенсі підготовка України до членства в НАТО є, передусім, тим процесом, що прискорює процес набуття зазначених стандартів.

Для забезпечення свідомого, зваженого вибору українських громадян щодо інтеграції/неінтеграції України до Північноатлантичного альянсу слід поступово позбавлятися штучних стереотипів, формувати толерантну, неупереджену атмосферу діалогу в суспільстві та середовищі державно-політичної еліти. Зрозуміло, останнє слово повинно бути за українським народом. Однак це слово він має сказати на підставі об'єктивної, максимально повної та неупередженої інформації про переваги і недоліки приєднання до НАТО. Тоді й міфи залишаться лише міфами, а просування України до високих соціальних, економічних, безпекових стандартів євроатлантичної спільноти стане нашим свідомим та незмінним вибором.

Новий веб-проект
Інституту трансформації суспільства

Мій вибір — НАТО

www.uanato.info